

УДК 338.2.

Мельник В.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

GOVERNMENTAL ECONOMIC ACTIVITY REGULATION IN CONDITIONS OF THE MODERN UKRAINE'S ECONOMIC POLICY

АНОТАЦІЯ

Питання, пов'язані з необхідністю державного регулювання у всіх сферах економіки, є досить дискусійними. Державне регулювання є засобом забезпечення рівноваги економіки країни в цілому та сталого розвитку окремих територій. У жодній країні держава не припинила діяльності щодо розвитку ринкової економіки. Навпаки, постійно ведеться пошук нових напрямів удосконалення взаємовідносин між державою та товаровиробниками і залежно від багатьох факторів спостерігається послаблення або посилення державного втручання. Основою для розвитку економіки України, забезпечення можливості її інтеграції в європейський соціально-економічний простір, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на сучасному етапі виступає ефективне здійснення інвестиційної діяльності на всіх рівнях: держава – регіон – галузь – підприємство.

Ключові слова: конкуренція, економіка, держава, інновації, інтелект, капітал, технології, інфраструктура, виробництво, власність.

АННОТАЦИЯ

Вопросы, связанные с необходимостью государственного регулирования во всех сферах экономики, достаточно дискуссионные. Государственное регулирование – это способ обеспечения равновесия экономики страны в целом и устойчивого развития отдельных территорий. Ни в одной стране государство не прекращает деятельности, связанной с развитием рыночной экономики. Наоборот, постоянно ведутся поиски новых направлений усовершенствования взаимоотношений между государством и товаропроизводителями и в зависимости от многих факторов наблюдается послабление и усиление государственного вмешательства. Основой для развития экономики Украины, обеспечения возможности ее интеграции в европейское социально-экономическое пространство, повышения конкурентоспособности отечественных предприятий на современном этапе выступает эффективное осуществление инвестиционной деятельности на всех уровнях: государство – регион – отрасль – предприятие.

Ключевые слова: конкуренция, экономика, государство, инновации, интелект, капитал, технологи, инфраструктура, производство, собственность.

ANNOTATION

Issues connected with the necessity of state regulation in all spheres of economy are somewhat controversial. State regulation is a means of balancing the economy of the country as a whole and the sustainable development of certain territories. In no country, the government has not stopped the activity concerning the market economy development. On the contrary, there is a constant search for new directions of improving relations between the government and the producers, moreover, depending on many factors there is a reduction or strengthening of the governmental intervention. The basis for the Ukrainian's economy development, ensuring its integration into the European social and economic space, and increasing the competitiveness of the domestic enterprises at the present status is the effective implementation of investment activity at all levels: the state – the region – the branch – the enterprise.

Keywords: competition, economy, state, innovations, intellect, capital, technologies, infrastructure, production, property.

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з необхідністю державного регулювання у всіх сферах економічної діяльності, є досить дискусійним. Думки вчених радикально протилежні: одні вбачають необхідність жорстокого державного регулювання, інші вважають доцільним обмежити втручання держави в економічні процеси.

Взагалі, регулювання – це форма державного впливу на економіку, при порушенні вимог, установлених законодавством, якої може бути застосована відповідальність. Воно спрямоване на певне звуження можливостей вибору того чи іншого варіанта поведінки [11, с.11].

Питання про раціональні межі втручання держави в економіку можна визначити так: держава має пом'якшувати негативні наслідки дії ринкового механізму, а при нагоді – усувати їх [1, с.6–8].

Тобто сучасна економічна політика України має бути соціально-орієнтованою. Ця модель соціально-економічного розвитку передбачає різноманітні форми власності у поєднанні з державним регулюванням. Тобто державне регулювання є засобом забезпечення рівноваги економіки країни в цілому та сталого розвитку окремих територій зокрема.

Деякого іншого погляду дотримується А. Нестеренко, який розмежовує економіку, яка за визначенням є соціальною, оскільки її функціонування спрямоване на задоволення потреб усього суспільства, розглядаючи соціальне синонімом суспільного, а також соціально орієнтовану ринкову економіку, яка характеризується сукупністю соціально-економічних інститутів, що орієнтують економічну систему на соціальну справедливість, захищеність, високий рівень життя тощо [9, с. 7–9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання розвитку ринкового господарства були започатковані Дж. Кейнсом, С. Ланзенауером, В. Ойкенем, Я. Тінбергеном, М. Спрангом, П. Уайтом, Д. Уіртом, Л. Хайнцом та ін. Подальші питання регулюючого впливу держави завжди досліджувалися науковцями різних галузей як вітчизняних, так і зарубіжних країн. Зокрема питання державного регулювання досліджували такі вчені, як О. Бородіна, О. Вінник, О. Віхров, В. Гейця, І. Гончаренко, В. Добровольська, Д. Заді-

хайло, Г. Знаменський, О. Кірдан, В. Мамутов, В. Пашков, О. Подцерковний, В. Стойка, В. Устименко, О. Шаповалова, В. Щербина, В. Юрчишина та ін.

Мета статті полягає в дослідженні процесів державного регулювання господарської діяльності в ринкових умовах господарювання. Потребує детальнішого вивчення питання узагальнення досягнень світової та вітчизняної економічної думки в галузі державного регулювання та удосконалення законодавчої бази щодо здійснення відповідних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія, пов'язана із формуванням засад державного регулювання, була створена відомим англійським економістом Дж. Кейнсом, який обґрунтував неспроможність ринкової системи саморегулювання забезпечити процес соціально-економічного зростання.

Одним з основних недоліків є те, що ринок не сприяє збереженню природних ресурсів, що не відтворюються, не має економічного механізму захисту навколишнього середовища, не стимулює виробництво товарів та послуг колективного використання (дороги, комунікації, транспорт та інше), не забезпечує виробництва соціально-необхідних товарів за низькими цінами, схильний до нестабільного розвитку з притаманним йому загостренням соціальної напруженості у суспільстві та розвитком інфляційних процесів. Іншим недоліком такого регулювання є те, що ринкова система також може реагувати лише на ті суспільні потреби, які виявляються через платоспроможний попит. Тому ринок не має механізму, здатного забезпечувати задоволення загальнодержавних, колективних потреб [3, с. 357–358].

В. Лаптев також нагадує, що перехід до ринкової економіки спочатку сприймався повною відмовою від державного регулювання господарської діяльності, повним саморегулюванням підприємництва. Наразі наступив момент усвідомлення того, що державне регулювання за умови переходу до ринкової економіки в нашій країні є необхідним, що у підприємницькому законодавстві не можна односторонньо орієнтуватися тільки на приватні інтереси, оскільки вони повинні поєднуватися з інтересами публічними [5, с. 10].

Основою державного регулювання економіки має бути системний підхід. Економічна функція державного регулювання породжена власне відтворювальним процесом суспільного виробництва (суспільним розподілом праці, економічною відособленістю товаровиробників). Тому вона виступає внутрішнім елементом відтворювання економічної системи [8, с. 434].

Державне регулювання господарської діяльності розглядається В. Щербиною здійсненням державою в особі її компетентних органів комплексом економіко-правових, організаційно-правових та юридичних заходів щодо упорядкування діяльності господарських організацій та

фізичних осіб (підприємців) із метою реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм економічного і соціального розвитку шляхом застосування різноманітних заходів і механізмів такого регулювання. При цьому дослідник розуміє правові засоби державного регулювання закріпленими в правовій (юридичній) формі засобами (інструменти, знаряддя) економічного, організаційного і правового впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання [15, с. 14].

В. Мамутов наголошував на тому, що протягом останніх двохсот років у промислово розвинених країнах роль держави у правовому регулюванні господарської діяльності лише збільшується [7, с. 44].

У ринковій економіці держава втручається в ринок настільки, наскільки це потрібно для стійкості, макроекономічної рівноваги та для забезпечення діяльності механізму конкуренції. В економіці можуть виникнути ситуації, які зумовлюються:

- неспроможністю конкуренції;
- неспроможністю ринку забезпечувати людей суспільними товарами;
- зовнішніми ефектами або наслідками дій, які не беруться до уваги людьми, що їх здійснюють (негативними (коли дії одного суб'єкта ринку завдають шкоди іншим) або позитивними (коли дії суб'єкта ринку дають благо іншим)). У значній кількості випадків зовнішні ефекти малопомітні на рівні приватної ініціативи та потребують корегування з боку державних і громадських структур. Держава має виконувати функцію визначення зовнішніх ефектів і перерозподілу доходів, яку не може виконати традиційний ринковий механізм;
- неповнотою ринків (повний ринок забезпечує споживачів товарами, ціни на які перевищують витрати на їх виробництво);
- недосконалістю інформації;
- економічною нестабільністю [2, с. 54].

Стосовно України питання пошуку оптимуму ринкового і державного регулювання економіки має особливу актуальність. Вона зумовлена тим, що тут ще повністю не сформувався ринкова економіка, а державному регулюванню економіці притаманні (порівняно з країнами Заходу) значні «провали», зокрема такі ознаки: недостатня професійність державних менеджерів, їх корумпованість, політична заангажованість, нетривалі терміни виконання службових обов'язків тощо [6, с. 26].

На сучасному етапі модель змішаного регулювання національною економікою України можна окреслити такими аспектами:

- вона має гармонічно поєднувати антиталітарний механізм соціального ринкового господарства та економічне макрорегулювання змішаної економіки;
- нова модель економіки має передбачати тривале функціонування сильного, державного та приватного секторів економіки, причому

частка останнього повинна щорічно збільшуватись. Це свідчить про необхідність структурної перебудови не лише міжгалузевих комплексів, а й економіки країни загалом. При цьому переважання на початку державного сектора економіки не передбачає будь-яких пільг, переваг або виняткових прав, якими б користувались підприємства цього сектора;

– у найближчому майбутньому економіка України має бути лише змішаною, одним із критеріїв керованості якої буде суперечлива єдність порівняно жорсткого державного регулювання економіки та ринкового саморегулювання. При цьому послаблення та звуження сфери макрорегулювання має здійснюватися лише в міру становлення та посилення дії механізмів ринкового саморегулювання в його цивілізованих формах;

– посилення ринкової орієнтації та ринкових тенденцій у сфері ринкової економіки має здійснюватися із посиленням впливу держави в соціальній сфері. Будь-які спроби перейти до ринкового саморегулювання у сфері розподілу в країні з постсоціалістичною економікою є згубними;

– сьогодні у соціально-політичній ситуації економіка України має бути не сепаратистською, а унітарно-конструктивною з елементами регіонального самоврядування [2, с. 53].

У сучасних умовах світової глобальної кризи природним прагненням України (як європейської держави) є її залучення до загальноєвропейських інтеграційних процесів і входження до міжнародних економічних організацій та структур [10; 12].

Забезпечення стабільних темпів розвитку економіки України потребує вирішення фундаментальних проблем: прискореного інвестування реального сектора економіки завдяки реалізації державних заходів щодо запровадження ефективних механізмів залучення коштів населення, створення сприятливих умов для внутрішніх і прямих іноземних інвестицій; реалізації з боку держави ефективних інституційних перетворень у напрямі реформування інститутів власності, створення ринкової інфраструктури, підвищення ефективності виробництва та обміну, реалізації програми енергозбереження; проведення жорсткої бюджетної політики шляхом зміцнення бюджетної дисципліни, підвищення контролю за видатками, оптимізації пільгового оподаткування, удосконалення системи державних закупівель; використання ефективних інструментів грошово-кредитної політики щодо забезпечення необхідної збалансованості монетарних і макроекономічних показників [14, с. 119].

Висновки. На підставі вищевикладеного зрозуміло, що на механізм саморегулювання ринку не можна повністю покладатися. Потреба державного регулювання економіки має бути і

вимагає термінового удосконалення за умови врахування сучасних аспектів господарювання. Інтеграція України до складу Європейського Союзу передбачає створення і використання як ринкових, так і суто державних інститутів, які забезпечать дотримання стандартів сталого розвитку. При цьому стає зрозуміло, що тільки таким шляхом можна забезпечити здорові суспільні відносини і гарантувати довгострокове економічне зростання та стабільність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гайдуцький А. Аграрна реформа і нові можливості для залучення іноземних інвестицій. Економіка АПК. 2006. № 8. С. 3–12.
2. Іващенко А. Роль і функції держави у формуванні ринкової економіки. Проблеми науки. 2008. № 6. С. 52–54.
3. Ісаков М. Роль держави в регулюванні підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки. Митна справа. Науково-аналітичний журнал 2012. № 1 (79). С. 354–360.
4. Кірдан О. Особливості забезпечення ефективного розвитку аграрного сектора економіки України та збалансованості учасників аграрного ринку. Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2015. Випуск 25/1. С. 7–10.
5. Лаптев В. Проблеми удосконалювання підприємницького законодавства. Прав. регулювання підприємств. діяльності. 1995. № 5. С. 4–17
6. Макаренко А. Важливі аспекти державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Бізнес-навігатор. 2007. № 2 (12). С. 25–28.
7. Макутов В. Сближение современных систем правового регулирования хозяйственной деятельности. Государство и право. 1996. № 8. С. 41–51.
8. Мироненко М. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах. Збірник наукових праць. 2012. Вип. 32. С. 433–440.
9. Нестеренко А. Экономический рост на основе институциональных изменений. Вопр. экономики. 1996. № 7. С. 7–14.
10. Оскольський В. Про економічну політику сталого розвитку в Україні. Економіка України. 2010. №6. С. 4–13.
11. Саніахметова Н. Поняття державного регулювання підприємництва. Українське комерційне право. 2005. № 6. С. 10–17
12. Сігайов А. Державний стандарт аналізу економічної політики в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 3. С. 3–7.
13. Стойка В. Інновації як чинник забезпечення ефективного суспільного виробництва. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 6. С. 28–31.
14. Чечель О. Основні стратегічні пріоритети інноваційного складника економічної політики держави. Економіка та держава. 2011. №1. С. 118–120.
15. Щербина В. Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. 2012. № 94. С. 10–15.